

УДК 338.242.2

Оксана ВІВЧАР

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Резюме. В сучасних умовах дисбалансу економічних процесів одним із найважливіших аспектів забезпечення стійкого зростання бізнесу та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансово-економічної безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз. Захист зумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю, тощо. Сучасні наукові дослідження вказують на той факт, що без єдиної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу неможливо знайти вихід із кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм ведення бізнесу.

Ключові слова: безпека бізнесу, фінансово-економічна безпека, система фінансово-економічної безпеки бізнесу, комплексна система економічної безпеки підприємства, стратегія фінансово-економічної безпеки бізнесу, ефективність стратегії, механізм ведення бізнесу, «рейдерство».

Oksana VIVCHAR

THE SPECIFICITY OF MANAGEMENT BY THE SYSTEM OF BUSINESS FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY IN THE ECONOMIC PROCESSES TURBULENCE CONDITIONS

Summary. The existence of an effective financial and economic security system, which will provide the protection of the enterprise from the threats is one of the most important aspect of sustainable business growth providing and formation of positive results of its financial activities in modern conditions of the economic processes imbalance. The protection is conditioned by the ability of the enterprise authorities: to provide sustainable business growth of the enterprise, to neutralize the negative impact of the crisis economy, to form an adequate accounting system of financial flows, to strengthen operating effectiveness of the control system, to provide the protection of the trade secret information confidentiality on appropriate levels. Modern scientific researches indicate there is impossible to find exit from crisis, to stabilize the economic situation, to create an effective mechanism of doing business without unified system of business financial and economic security. The search of the main ways of business acceleration with minimal expenses for forming of effective system of enterprises functioning aimed at maximization of profits and harmonization of relations between business stakeholders is very relevance in the conditions of post-crisis reconstruction.

Key words: business security, financial and economic security, the business security financial and economic system, the comprehensive system of enterprise economic security, the strategy of business financial and economic security, effectiveness of the strategy, mechanisms of doing business, «raiding».

Постановка проблеми. Підвищення рівня ризиків ведення бізнесу вимагає від суб'єктів господарювання ефективного формування середовища фінансово-економічної безпеки, визначення та попередження основних факторів впливу на їх безпеку. Слід зважити на той факт, що виробничо-економічні системи, незалежно від форми власності, характеризуються наявністю постійного ризику та загроз, що пов'язані з динамікою зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування. Фінансово-економічна безпека бізнесу залежить від стану фінансової безпеки країни. Між тим слід зазначити, що в даний час фінансова безпека України знаходиться під загрозою.

оскільки всі складові забезпечення фінансово-економічної безпеки знаходяться в умовах небезпеки. Проблеми власної економічної безпеки виникають перед кожним видом бізнесу не тільки в кризові періоди, але й під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс вирішуваних при цьому цільових завдань має істотну відмінність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасної проблематики з питань економічної безпеки бізнесу висвітлюють такі провідні науковці, як Г. Лянной, О. Ареф'єва, І. Бінько, М. Войнаренко, В. Геєць, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Т. Косянчук, Т. Кузенко, В. Мартинюк, В. Микитенко, В. Мунтян та ін. У практичній діяльності безпеці бізнесу приділяється надто мало уваги: у більшості випадків проблеми усвідомлюються лише тоді, коли кризові явища набувають суттєвих масштабів або, що значно гірше, – незворотного характеру.

Мета статті – дослідження концептуальних аспектів фінансово-економічної безпеки, розкриття особливостей функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу, а також виокремлення структурних елементів розроблення стратегії в контексті фінансово-економічної безпеки бізнесу сучасних економічних процесів.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення належного рівня безпеки бізнесу є однією із фундаментальних засад підтримання його життєздатності в умовах динамічного економічного середовища. Безпека бізнесу – це основа збереження стійких конкурентних позицій, передумова ефективного функціонування та стабільного розвитку суб'єкта господарювання. Отож, управління безпекою є невід'ємним елементом культури ведення бізнесу, а згідно з сучасним поглядом – якості бізнесу в цілому. Якість бізнесу визначається такими основними елементами: економічна ефективність; соціальне спрямування; безпека [2, с. 120]. Щодо безпеки як складової «якості» вітчизняного бізнесу, то, на думку експертів, основними негативними чинниками є: відсутність повноцінного ринкового середовища; незавершеність формування інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконалість бюджетної політики; зловживання монопольним становищем цінового характеру; збільшення кількості кримінальних посягань, так званого «рейдерства», корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємств; недосконалість судової системи, корумпованість органів влади та відсутність державних інститутів, які б ефективно захищали права власника; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності; незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств і використання ними ресурсного забезпечення тощо.

Загалом безпека бізнесу – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найефективніше їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам. Основними функціональними елементами безпеки бізнесу є: захист комерційної таємниці й конфіденційної інформації; комп'ютерна безпека; внутрішня безпека; безпека будівель і споруд; фізична безпека; технічна безпека; безпека зв'язку; безпека перевезень вантажів і осіб; екологічна безпека; конкурентна розвідка тощо [3, с. 55].

Вивчаючи дану наукову проблематику, слід зазначити, що під фінансово-економічною безпекою бізнесу слід розуміти стан захищеності його ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому. Кожний вид бізнесу є системою, яка характеризується наявністю певних зв'язків між елементами даної системи, тому діяльність спрямована на забезпечення

фінансово-економічної безпеки підприємства повинна також носити системний характер.

На основі проведених досліджень встановлено, що саме комплексний та системний підходи до організації економічної безпеки бізнесу забезпечать найповніше його надійний захист. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, судово-правових та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших утрат.

Так як основні характеристики системи фінансово-економічної безпеки бізнесу залежать від об'єкта захисту, який є складним і багатограним, то необхідно комплексно підходити до процесу управління системою фінансово-економічної безпеки. Комплексна система економічної безпеки підприємства – це комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних чи юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат та забезпечення економічного зростання в майбутньому [5].

Головною метою системи фінансово-економічної безпеки бізнесу є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу розвитку і зростання в майбутньому. Ми, в свою чергу, будемо відстоювати думку про те, що важливим елементом функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу є механізм її забезпечення, який реалізується через стратегічне та оперативне планування заходів із забезпечення фінансово-економічної безпеки. Управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу – це організовані дії, які забезпечують злагоджене функціонування всіх служб, підрозділів і співробітників підприємства з метою запобігання чи усунення загроз діяльності підприємства.

Слід зазначити, що до основних завдань системи економічної безпеки бізнесу належать: захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників; збір, аналіз, оцінювання даних і прогнозування розвитку обстановки; вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу; виявлення, попередження й припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеці; забезпечення збереження матеріальних цінностей і відомостей; отримання необхідної інформації для розроблення найоптимальніших управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності компанії тощо [7].

Основне значення системи фінансово-економічної безпеки бізнесу полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінювання її надійності та ефективності є:

- забезпечення стабільної роботи бізнесу, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;

- попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх» загроз [5].

Як свідчать результати досліджень, у системі фінансово-економічної безпеки бізнесу особливим є застосування блокової схеми регулювання: прогресивне управління витратами підприємства; бюджетування; управління грошовими коштами; діагностика стану підприємства; управління оборотними коштами; застосування міжнародних стандартів забезпечення безпеки; податкове планування тощо. На основі проведених теоретичних досліджень ми розробили та систематизували структурно-логічну схему системи фінансово-економічної безпеки бізнесу (рис. 1).

Рисунок 1. Структурно-логічна схема системи фінансово-економічної безпеки бізнесу

Примітка: власна розробка

Figure 1. Structural and logical diagram of financial and economic security business

Note: own development

Прагматика системи фінансово-економічної безпеки бізнесу вимагає вірно обраної методики забезпечення безпеки бізнесу, зокрема до якої слід віднести збір та опрацювання аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розроблення та запровадження необхідних заходів щодо підтримки фінансово-економічної безпеки на належному рівні.

Одразу ж зауважимо, що методика побудови системи економічної безпеки бізнесу охоплює такі етапи:

- вивчення специфіки ведення бізнесу, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;

- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці бізнесу та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;
- аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- моделювання нової системи економічної безпеки бізнесу: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо удосконалення системи економічної безпеки (у т.ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки;
- затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її утримання;
- формування нової системи економічної безпеки;
- оцінювання ефективності сформованої системи, а також її удосконалення [4, с. 44].

Завершальним етапом управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу є контроль за отриманими результатами та їх співставлення з планами з можливістю подальшого їх коригування. Основним критерієм ефективності управління системою фінансово-економічної безпеки є оцінювання економічного стану бізнесу та його фінансової стабільності. Визначення системи показників оцінювання ефективності управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу і буде напрямком подальшого дослідження.

Фінансово-економічна безпека досягається здійсненням єдиної, узгодженої, збалансованої, скоординованої системи заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без створення єдиної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу неможливо досягти виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм функціонування виробничо-економічних систем. Система фінансово-економічної безпеки бізнесу буде ефективною за умов визначення стратегії і тактики. Стратегія фінансово-економічної безпеки передбачає визначення мети і завдань системи фінансово-економічної безпеки, напрямів їх вирішення, а також форм і способів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перегрупування, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз. Тактика фінансово-економічної безпеки – це найбільш гнучка частина системи фінансово-економічної безпеки, яка змінюється залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності економічних інтересів тощо. Складність та мінливість економічної та соціальної ситуації вимагає застосування різноманітних тактичних заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу. Важливо чітко розмежувати стратегічні цілі й тактичні заходи [6, с. 62].

Ми, в свою чергу, будемо відстоювати думку, що в системі фінансово-економічної безпеки бізнесу вагоме місце займає впровадження ефективної стратегії фінансово-економічної безпеки бізнесу. Стратегія фінансово-економічної безпеки повинна включати: характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці; визначення і моніторинг факторів, які підривають стійкість фінансового становища підприємства; визначення критеріїв і параметрів, які характеризують фінансово-економічні інтереси і відповідають поставленим вимогам; формування фінансово-економічної політики та необхідного механізму, що усуває або полегшує дію факторів, які підривають стійкість системи фінансово-економічної

безпеки; основні напрями фінансово-економічної безпеки; управління системою фінансово-економічної безпеки, координація діяльності та управління щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки на всіх рівнях.

Загалом існує п'ять можливих стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків при побудові фінансової стратегії бізнесу: 1) відмова від видів діяльності, які містять визначене джерело фінансового ризику; 2) прийняття відповідальності за ризик фінансової стратегії з гарантією повної компенсації втрат за рахунок власних джерел; 3) продаж і перекладання відповідальності за фінансовий ризик на інших осіб (зокрема страхові організації); 4) скорочення або попередження можливих негативних наслідків від фінансового ризику за допомогою попереджувальних заходів; 5) орієнтація діяльності на фінансовий ризик, тобто використання усіх видів ресурсів в одній сфері діяльності з метою отримання прибутку при високому рівні ризику [6, с. 55]. В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення.

Слід зауважити, що необхідне розроблення стратегії фінансово-економічної безпеки бізнесу повинно містити:

- характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці бізнесу;
- визначення й моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного положення на короткотермінову і середньотермінову перспективу;
- розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки чинників; напрями діяльності ведення бізнесу щодо реалізації стратегії.

В таких умовах організаційними заходами, що забезпечують реалізацію стратегії економічної безпеки бізнесу, є: 1) створення координаційного центру на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки; 2) розроблення і затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення стратегії; 3) ресурсне забезпечення й цільове використання ресурсів.

Також слід звернути увагу на те, що всі управлінські рішення в галузі забезпечення захисту фінансово-економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз взаємопов'язані й мають прямий або непрямий вплив на результати його діяльності. Захист зумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформуванню адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю, тощо. У цілому сучасні виробничо-економічні системи повинні управляти фінансовими ризиками, котрі виникають через різні дестабілізуючі чинники. Для забезпечення фінансово-економічної безпеки й можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати ефективна система управління фінансово-економічною безпекою бізнесу в цілому [1, с. 195].

Отже, на кожному підприємстві нагальним завданням є розроблення дієвої стратегії розвитку фінансово-економічної безпеки, яка характеризується тісним взаємозв'язком і взаємозумовленістю її окремих складових. Тому при прийнятті управлінських рішень потрібно враховувати цей взаємовплив одних факторів на інші.

Висновки. Розкриті концептуальні аспекти фінансово-економічної безпеки бізнесу вказують на той факт, що є необхідними умовами формування ефективної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу й повинні передбачати: підвищення рівня захищеності підприємництва через посилення відповідальності держави (правової, судової, інституційної тощо) перед суб'єктами господарської діяльності;

дієвість політики підтримки бізнесу; впровадження адаптивних систем управління безпекою; забезпечення внутрішньої збалансованості основних фінансово-економічних параметрів бізнесу; стратегічну орієнтацію на довготерміновий та раціональний розвиток.

Запропоновано удосконалену систему фінансово-економічної безпеки бізнесу, яка в практичних реаліях забезпечить вищий рівень роботи підприємства на ринку, позитивно вплине на рівень ефективності функціонування в невизначених умовах та сприятиме досягненню поставлених цілей підприємницької діяльності з максимальною продуктивністю, оскільки зображує найширший спектр можливих ситуацій і дає змогу послідовно, не втрачаючи певних деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності й загроз. Між тим слід зазначити, що саме розроблення та впровадження ефективної стратегії дозволить підприємству запобігти збитку від негативних впливів на його безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності бізнесу, а також забезпечить контроль і балансування доходів і витрат.

Conclusions. Grounded on the results of the research there a conclusion is made that developed conceptual aspects of business financial and economic security point necessary conditions of business financial and economic security effective system forming are: the increasing of the protection entrepreneurship level by strengthening of the state liability (legal, judicial, institutional, etc.) to the economic subjects, the efficiency of business support policy, implementation of security management adaptive systems, providing the business basic financial and economic parameters of internal balance; strategic focus on the long-term and rational development. It is offered the improved system of business financial and economic security that will provide a higher level of the enterprise activities on the market, will positive impact on the level of effectiveness of functioning in conditions of uncertainty, and will contribute to achieving of the goals of business activity with maximum productivity in practical realities because it represents the widest range of possible situations and enables to navigate quickly, consistently and without losing some parts under uncertainty and threats. Meanwhile, it should be noted that development and implementation of an effective strategy will enable the company to prevent damage from the negative impacts on its security from the various aspects of financial and economic activity of business and will provide control and balance of revenues and expenses.

Використана література

1. Вівчар, О.І. Особливості ідентифікації методів оцінки ринкової вартості бізнесу при діагностиці його економічної безпеки [Текст] / О.І. Вівчар, В.П. Мартинюк // Вісник «Наука молода». – Випуск 18. – Тернопіль, ТНЕУ, 2012. – С. 118 – 122.
2. Вівчар, О.І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін [Текст] / О.І. Вівчар // Сталий розвиток економіки. – Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2014. – № 1. – С. 194 – 199.
3. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник [Текст] / М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко та ін.; за ред. М.І. Зубка. – К., 2012 – 226 с.
4. Коробчинський, О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства [Текст] / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41 – 45.
5. Нескеренко, Л.А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств [Електронний ресурс] / Л.А. Нескеренко, Ю.М. Рибалка // Режим доступу: – <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>
6. Фоміченко, І.П. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України [Текст] / І.П. Фоміченко, С.О. Баракова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013 – № 3 (23). – С. 57 – 66.
7. Черевко, О.В. Принципи управління фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Черевко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=33>

Отримано 18.09.2015